

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА ПЕРЕВЕЗЕННІ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ

С. Г. Фришев, доктор технічних наук

Анотація. *Обґрунтована методика порівняльної оцінки роботи транспортних засобів на перевезенні цукрових буряків від комбайнів.*

Ключові слова: *цукрові буряки, збирання, транспортування, транспортні засоби, перевантаження, ефективність*

Постановка проблеми. Застосування різних способів організації перевезення коренеплодів від бурякозбиральних комбайнів (БК) передбачає різний склад машин збирально-транспортних комплексів (ЗТК). Еволюція розвитку БК відбувалася останнім часом в напрямку обладнання їх спочатку бункерами-компенсаторами місткістю 1,5–3,5 т, а потім, із збільшенням потужності двигунів до 250-300 кВт місткість бункера збільшували поетапно – до 10–12, 15–18, 20–25 т. Відповідно значно зростав завантажопідйомністю транспортний парк, який збагатився спеціалізованою технікою. Широкий вибір машин на сучасному ринку за техніко-експлуатаційними параметрами обумовлює значну різноманітність марок БК та транспортних комплексів, які застосовуються в господарствах останнім часом. Вартісна економічна оцінка збирально-транспортних технологій (ЗТТ) ускладнена відсутністю стабільних цін на техніку у зв'язку із частою зміною валютного курсу. Тому доцільна розробка методики порівняльної оцінки, яка заснована на оцінці показників питомої трудомісткості технологічних операцій ЗТТ.

Аналіз останніх досліджень. За оцінкою спеціалістів Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України найбільш ефективною організацією вивезення цукрових буряків з поля на приймальний пункт є застосування автопоїздів з використанням великовантажних автомобілів (АМ), при цьому АМ перевозить два причепа (традиційна технологічна схема) [1]. Для ефективного використання АМ за кожним з них закріплено по чотири двовісних причепа. При потоковому збиранні урожаю спочатку завантажується АМ, а потім два причепа, які були завантажено раніше. В той час, коли автопоїзд везе буряки на приймальний пункт, при допомозі трактора два пусті причепа перевозяться до БК, де завантажуються,

© С. Г. Фришев, 2016

а потім відправляються на дорогу. При поверненні АМ з пустими причепами водій відчіпляє їх, завантажується від БК, причіпляє раніше завантажені два причепа і відвозить на приймальний пункт.

Технологічний процес, який прийнято нами для порівняння здійснюється таким комплексом машин: бурякозбиральні комбайни, авто тягачі (АТ), автомобільні напівпричепа (НП) самоскиди та трактори. Транспортний агрегат, що містить НП з трактором, обладнаним зчіпним сидельним пристроєм, рухається по полю, під'їжджає до чергового БК, який має заповнений коренеплодами бункер і завантажується. Місткість кузова НП вибирається рівної або кратної місткості бункера БК так, щоби один або два – три НП завантажували всі коренеплоди з бункера. Після завантаження трактор перевозить НП до краю поля, відчіпляє його та причіпляє порожній НП, який знаходиться там же, і повертається в поле до комбайнів. Завантажений продукцією НП причіпляється до АТ з сидельним пристроєм, який перевозить буряки на приймальний пункт, розвантажується як самоскид, і повертає НП на край поля.

З метою кількісної оцінки вказаних способів і визначення доцільності застосування більш раціонального необхідна розробка методики порівняльної оцінки організації різних способів роботи транспортних засобів.

Метою досліджень є підвищення ефективності технології перевезення цукрових буряків від комбайнів шляхом її раціонального вибору на підставі обґрунтування відповідної методики порівняльної оцінки організації роботи транспортних засобів.

Результати досліджень. Аналіз першої схеми, що розглядаються, показує наступне. Сам АМ працює за потоковою схемою на «довгому плече» руху «комбайн – приймальний пункт» із зупинками на краю поля для відчіплення-причеплення причепів. Така схема має недоліки, які притаманні їй: простої БК та АМ в очікуванні завантаження [2]. Оборотні причепа в комплексі з трактором працюють в режимі компенсаторів за напівчовниковою схемою руху на «короткому плече» – «комбайн – край поля» із зупинками на краю поля для відчіплення-причеплення причепів. Необхідність виконання додаткових операцій відчіплення-причеплення причепів знижує ефективність такого способу.

Іншим способом (друга технологічна схема) організації перевезень є застосування одночасного напівчовникового способу руху як на «короткому» так і на «довгому» плече. В якості ТЗ використано оборотні НП, які працюють в поле з трактором, що обладнано сидельним зчіпним пристроєм, а на дорозі – з АТ [3]. Цей спосіб має позитивні складові, оскільки як на «короткому» так і на «довгому» плече ТЗ працюють як компенсатори, що виключає

простої як БК так і ТЗ, а застосування сидельного зчіпного пристрою на тракторі зменшує трудовитрати.

Для порівняльної оцінки двох технологічних варіантів застосуємо питому тривалість збирально-транспортних операцій (ПТО) у вигляді часу, який віднесено до 1 тонни перевезеної продукції, год/т. Для технологічного варіанту використання автопоїзда з двома причепами ПТО визначається за рівнянням:

$$t_{П1} = \frac{T_{О1}}{q_A \gamma_A (q_A \gamma_A + q_{П} \gamma_{П})} = \frac{t_{ПЕР1} + t_{ОЧ1} + t_{ЗАВ1} + t_{П-В}}{q_A \gamma_A} + \frac{t_{ОЧП} + t_{РВХ} + t_{РА}}{q_A \gamma_A + q_{П} \gamma_{П}}, \text{ год} / \text{ т}, \quad (1)$$

$$t_{П2} = \frac{T_{П2}}{q_{П} \gamma_{П}} = \frac{t_{ПЕР2} + t_{ОЧ2} + t_{ЗАВ2} + t_{П-В}}{q_{П} \gamma_{П}}, \text{ год} / \text{ т}, \quad (2)$$

де: $t_{П1}$, $t_{П2}$ – питома тривалість збирально-транспортних операцій відповідно автомобіля і причепів з трактором; $T_{О1}$, $t_{ПЕР1}$, $t_{ОЧ1}$, $t_{ЗАВ1}$, $t_{П-В}$, $t_{ОЧП}$, $t_{РВХ}$, $t_{РА}$ – тривалість (в годинах) збирально-транспортних операцій автомобіля, відповідно загальна, переїзду по полю, очікування завантаження, завантаження, відчіплення-причеплення причепів, очікування подачі причепів, руху на приймальний пункт і назад, розвантаження коренеплідів на приймальному пункті; q_A , $q_{П}$ – вантажопідйомність автомобіля і причепа, т; γ_A , $\gamma_{П}$ – коефіцієнти статичного використання вантажопідйомності автомобіля і причепа; $T_{П2}$, $t_{ПЕР2}$, $t_{ОЧ2}$, $t_{ЗАВ2}$, $t_{П-В}$ – тривалість (в годинах) збирально-транспортних операцій причепа з трактором, відповідно загальна, переїзду по полю, очікування завантаження, завантаження, відчіплення-причеплення причепів відносно трактора.

Згідно експериментальних даних [4–6] тривалість переїзду автомобіля по полю, очікування завантаження, завантаження дорівнює:

$$t_{ПЕР1} + t_{ОЧ1} + t_{ЗАВ1} = 0,09 + \frac{q_A \gamma_A}{W_H}, \text{ год}, \quad (3)$$

де: W_H – продуктивність вивантажувального транспортера бункера комбайна, т/год.

Відповідно тривалість переїзду причепів з трактором по полю, очікування завантаження, завантаження дорівнює:

$$t_{ПЕР2} + t_{ОЧ2} + t_{ЗАВ2} = 0,09 + \frac{q_{П} \gamma_{П}}{W_H}, \text{ год}, \quad (4)$$

Загальна питома тривалість збирально-транспортних операцій для технологічного варіанту застосування автопоїзда з двома причепами з урахуванням (3) і (4) визначиться як:

$$T_{\Pi} = t_{\Pi 1} + t_{\Pi 2} = \frac{t_{\text{ПЕР}1} + t_{\text{ОЧ}1} + t_{\text{ЗАБ}1} + t_{\Pi-B}}{q_A \gamma_A} + \frac{t_{\text{ОЧ}1} + t_{\text{ПУХ}} + t_{\text{РА}}}{q_A \gamma_A + q_{\Pi} \gamma_{\Pi}} + \frac{t_{\text{ПЕР}2} + t_{\text{ОЧ}2} + t_{\text{ЗАБ}2} + t_{\Pi-B}}{q_{\Pi} \gamma_{\Pi}} =$$

$$= \frac{0,09 + \frac{q_A \gamma_A}{W} + t_{\Pi-B}}{q_A \gamma_A} + \frac{t_{\text{ОЧ}1} + t_{\text{ПУХ}} + t_{\text{РА}}}{q_A \gamma_A + q_{\Pi} \gamma_{\Pi}} + \frac{0,09 + \frac{q_{\Pi} \gamma_{\Pi}}{W} + t_{\Pi-B}}{q_{\Pi} \gamma_{\Pi}}, \text{ год} / \text{ м} \quad (5)$$

Для другого технологічного варіанту – застосування напівпричепів складові ПТО визначаються з рівнянь:

$$t_{H1} = \frac{t_{\Pi-BH} + t_{\text{ПУХ}} + t_{\text{РА}}}{q_B} = \frac{t_{\Pi-BH} + \frac{2l_{ij}}{v_T} + t_{\text{РА}}}{q_B}, \text{ год} / \text{ м}, \quad (6)$$

$$t_{H2} = \frac{t_{\text{ПЕР}3} + t_{\text{ОЧ}3} + t_{\text{ЗАБ}3} + t_{\Pi-BH}}{q_B} = \frac{0,09 + \frac{q_B}{W_H} + t_{\Pi-BH}}{q_B}, \text{ год} / \text{ м}, \quad (7)$$

де: t_{H1}, t_{H2} – тривалість питомих збирально-транспортних операцій відповідно напівпричепа з автотягачем та напівпричепа з трактором; $t_{\Pi-BH}, t_{\text{ПУХ}}, t_{\text{РА}}, t_{\text{ПЕР}3}, t_{\text{ОЧ}3}, t_{\text{ЗАБ}3}$ – тривалість збирально-транспортних операцій, відповідно: відчиплення-причеплення напівпричепів із застосуванням сидельних пристроїв, руху автотягача з напівпричепом на приймальний пункт і назад, розвантаження коренеплодів, переїзду по полю НП з трактором, очікування завантаження, завантаження НП; l_{ij} – відстань перевезення зерна з поля (пункту і) в пункт розвантаження (пункт j), км; v_T – середня технічна швидкість автомобіля на шляху від поля на тік, км/год; $t_{\text{РА}}$ – тривалість перебування АТ в пункті розвантаження, яка залежить від рівня механізації і організації робіт; q_B – маса коренеплодів в бункері комбайна: $q_B = \omega_K d_B$, т (де: ω_K – місткість бункера БК, м³; d_B – об'ємна вага цукрових буряків, т/м³).

Вантажопідйомність напівпричепа визначається як:

$$q_H = \frac{q_B}{\gamma_H},$$

де: γ_H – коефіцієнт статичного використання вантажопідйомності НП.

Загальна питома тривалість збирально-транспортних операцій для застосування напівпричепів з урахуванням (3) і (4) визначиться як:

$$T_H = t_{H1} + t_{H2} =$$

$$\frac{t_{\Pi-BH} + \frac{2l_{ij}}{v_T} + t_{\text{РА}}}{q_H \gamma_H} + \frac{0,09 + \frac{q_B}{W_H} + t_{\Pi-BH}}{q_H \gamma_H} = \frac{2t_{\Pi-BH} + \frac{2l_{ij}}{v_T} + t_{\text{РА}} + 0,09 + \frac{q_B}{W_H}}{q_B}, \text{ год} / \text{ м} \quad (8)$$

Економія питомих витрат часу визначиться як різниця ПТО між технологічними варіантами і становить:

$$\Delta T = T_{\Pi} - T_{\text{H}} = \frac{0,09 + \frac{q_A \gamma_A}{W_{\text{H}}} + t_{\Pi-B}}{q_A \gamma_A} + \frac{t_{\text{OчП}} + t_{\text{PXX}} + t_{\text{PA}}}{q_A \gamma_A + q_{\Pi} \gamma_{\Pi}} + \frac{0,09 + \frac{q_{\Pi} \gamma_{\Pi}}{W_{\text{H}}} + t_{\Pi-B}}{q_{\Pi} \gamma_{\Pi}} - \frac{2t_{\Pi-BH} + t_{\text{PXX}} + t_{\text{PA}} + 0,09 + \frac{q_B}{W_{\text{H}}}}{q_B}, \text{ год} / m. \quad (9)$$

Одержане рівняння показує, що збільшення економії питомих витрат досягається за рахунок збільшення обсягу бункера БК та зменшення величини витрат часу на відчіплення-причеплення із застосуванням пристрою сидельного зчеплення. Для порівняння одержаних залежностей зробимо наступні припущення:

- маса вантажу, яка перевозиться автомобілем з причепами, дорівнює масі вантажу в напівпричепі і дорівнює масі цукрового буряка в бункері БК: $q_A \gamma_A + q_{\Pi} \gamma_{\Pi} = q_{\text{H}} \gamma_{\text{H}} = q_B$;

- маса вантажу, яка перевозиться автомобілем дорівнює масі вантажу в кожному із двох причепів:

$$q_A \gamma_A = \frac{1}{3} q_B, \quad q_{\Pi} \gamma_{\Pi} = \frac{2}{3} q_B;$$

- тривалість відчіплення-причеплення причепів в 2 рази більше тривалості відчіплення – причеплення напівпричепів із застосуванням сидельних пристроїв: $t_{\Pi-B} = 2 t_{\Pi-BH}$;

- тривалість очікування подачі причепів до автомобіля при високої організації виконання черговості операцій мінімальна і прийнята $t_{\text{OчП}} = 0$.

Економія питомих витрат часу з урахуванням припущень визначиться як:

$$\begin{aligned} \Delta T &= \frac{0,09 + \frac{\frac{1}{3} q_B}{W_{\text{H}}} + 2t_{\Pi-BH}}{\frac{1}{3} q_B} + \frac{t_{\text{PXX}} + t_{\text{PA}}}{q_B} \\ &+ \frac{0,09 + \frac{\frac{2}{3} q_B}{W_{\text{H}}} + 2t_{\Pi-BH}}{\frac{2}{3} q_B} - \frac{2t_{\Pi-BH} + t_{\text{PXX}} + t_{\text{PA}} + 0,09 + \frac{q_B}{W_{\text{H}}}}{q_B} = \\ &= \frac{0,315 + \frac{q_B}{W_{\text{H}}} + 7t_{\Pi-BH}}{q_B}, \text{ год} / m \end{aligned} \quad (10)$$

Отриманий вираз дозволяє визначити ефективність перевезень цукрових буряків від комбайнів у питомих трудовитратах під час використання напівпричепів самоскидів як компенсаторів в порівнянні с традиційним варіантом перевезень.

Приклад розрахунку. Цукровий буряк збирають комбайни Rora Euro Tiger (9 рядний) з продуктивністю за годину робочого (основного) часу $W_{KP} = 170$ т/год, місткістю бункера 40 м^3 (25,6 т) і продуктивністю транспортера на вивантаженні буряків з бункера $W_H = 720$ т/год. Коефіцієнт використання часу зміни для БК за технологічним варіантом застосування оборотних напівпричепів $\tau = 0,81$; тривалість робочого дня $t = 12 \text{ год}$. Для вивезення коренеплодів від комбайна застосовують оборотні НП як компенсатори. Прийнята $t_{B-ПН} = 0,05$ год, час перебування автомобіля на приймальному пункті – 0,1 год.

Визначити ефективність перевезень цукрових буряків від комбайнів у питомих трудовитратах під час використання напівпричепів самоскидів як компенсаторів в порівнянні с традиційним варіантом перевезень, а також загальну економію часу на перевезенні від одного БК за робочий день.

Рішення. Економія питомих трудовитрат під час використання напівпричепів самоскидів як компенсаторів в порівнянні с традиційним варіантом перевезень дорівнює:

$$\Delta T = \frac{0,315 + \frac{q_B}{W_H} + 7t_{П-ВН}}{q_B} = \frac{0,315 + \frac{25,6}{720} + 7 \cdot 0,05}{25,6} = 0,027 \text{ м / год.}$$

Обсяг коренеплодів, які збираються та перевозяться за робочий день дорівнює:

$$Q = W_{KP} \cdot t \cdot \tau = 170 \cdot 12 \cdot 0,81 = 1652 \text{ т.}$$

Економія часу на перевезення за робочий день визначиться як:

$$T = \Delta T \cdot Q = 0,027 \cdot 1652 = 44,6 \text{ год.}$$

Висновок. Теоретичний аналіз роботи збирально-транспортного комплексу для цукрових буряків із застосуванням оборотних автомобільних напівпричепів самоскидів та за традиційною технологією із використанням автопоїздів з причепами дозволив обґрунтувати методику порівняльної оцінки роботи транспортних засобів на перевезенні цукрових буряків від комбайнів.

Список літератури

- 1 Курило В. Л. Збиранню цукрових буряків – високу якість / В. Л. Курило, В. М. Сінченко, В. І. Пиркін та ін. // Цукрові буряки. – 2012. – №4. – С. 14–18.
- 2 Измайлов А. Ю. Технологии и технические решения по повышению эффективности транспортных систем АПК / А. Ю. Измайлов. – М.: ФГНУ «Росинформагротех», 2007. – 200 с.

- 3 Фришев С. Г. Аналіз пропускної здатності транспортно-технологічного комплексу з без букерними комбайнами / С. Г. Фришев // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: техніка та енергетика АПК. – К., 2014. – Вип. 196, ч. 2. – С. 203–211.
- 4 Зязев В. А. Перевозки сельскохозяйственных грузов автомобильным транспортом / В. А. Зязев, М. С. Капланович, В. И. Петров. – М.: Транспорт, 1979. – 253 с.
- 5 Капланович М. С. Справочник по сельскохозяйственным транспортным работам / М. С. Капланович. – М.: Россельхозиздат, 1982. – 315 с.
- 6 Бурьянов А. И. Технология, организация и планирование перевозок грузов на сельскохозяйственных предприятиях : монография / А. И. Бурьянов. – зерноград: ФГОУ ВПО АЧГАА, 2010. – 268 с.

Аннотация. *Обоснована методика сравнительной оценки работы транспортных средств на перевозке сахарной свеклы от комбайнов.*

Ключевые слова: *сахарная свекла, уборка, транспортировка, транспортные средства, перегрузка, эффективность*

Annotation. *The technique of a comparative assessment of works of transport facilities on conveyance of a sugar beet from combines is proved.*

Key words: *sugar beets, harvesting, transportation vehicles, overloading, efficiency*

УДК 631:372

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАЛОГАБАРИТНИХ МЕЗ З КОЛІСНОЮ ФОРМУЛОЮ 2К2

Р. Г. Шкарівський, магістр

Г. В. Шкарівський, кандидат технічних наук

Анотація. *Викладено результати аналізу доцільності використання в сільськогосподарському виробництві енергозасобів з колісною формулою 2К2 з урахуванням характеристик господарств, їх матеріально-технічного оснащення та вкладу у валову продукцію сільського господарства.*

Ключові слова: *мобільний енергетичний засіб, малогабаритний, колісна формула 2К2, використання, доцільність, сільськогосподарське виробництво*

Постановка проблеми. *Продовольча безпека держави визначається її здатністю забезпечити населення продуктами*

© Р. Г. Шкарівський, Г. В. Шкарівський, 2016